

UDK 321.01+327]:27(4)
Biblid: 0025-8555, 77(2025)
Vol. LXXVII, br. 2, str. 277–304
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2502277G>

Pregledni rad
Primljen: 15. 03. 2025.
Prihvaćen: 27. 05. 2025.
CC BY-SA 4.0

Pomirenje i saradnja u Evropi u političkim konceptima Julija Alberonija i Roberta Šumana

Darko GAVRILOVIĆ¹

Apstrakt: Ovaj rad pruža uporednu analizu idejnih traganja dva mislioca: Julija Alberonija i Roberta Šumana, o panevropskoj političkoj saradnji i pomirenju. Osnovno istraživačko pitanje glasi: koji su zajednički motivi u njihovim političkim zamislima u kontekstu zalaganja za postizanje trajnog mira u Evropi? Koristeći analizu „Plana“ Julija Alberonija kao i dva govora Roberta Šumana u Ujedinjenim nacijama i njegovu Deklaraciju iz 1950. godine, rad proučava Alberonijev panevropski koncept kroz vojne saveze i teritorijalnu preraspodelu, nasuprot Šumanovom ekonomskom modelu integracije zasnovanom na zajedničkim interesima. Bez obzira na veliku istorijsku i drugu distancu između dva politička mislioca koja onemogućava pravljenje apsolutnih paralela, istraživanje je akademski relevantno s obzirom na slične stavove u vezi sa prevazilaženjem sukoba kroz evropske integrativne procese, političku saradnju i ideološke poveznice, poput uticaja religije na politiku. Rezultati pokazuju da su oba modela imala mirovni karakter, ali da je moderna evropska integracija prvenstveno ostvarena kroz ekonomske mehanizme, a ne kroz vojno-političku dominaciju. Takođe, u oba slučaja detektuje se uticaj hrišćanstva, koji je naravno, s obzirom na epohu u kojoj je živio, bio dominantniji i dosta eksplicitniji u idejama Alberonija (poimanje Evrope kao hrišćanskog kontinenta). Zaključuje se da Šumanova vizija predstavlja ostvarenje ciljeva evropskog jedinstva kroz institucionalizovanu saradnju, dok akademski podzastupljena Alberonijeva ideja ostaje istorijski primer ranog geopolitičkog razmišljanja o ujedinjenoj Evropi.

Ključne reči: Evropska integracija, pomirenje, hrišćanstvo, međunarodni odnosi, vojni savezi, međunarodno organizovanje.

¹ PhD, President, Center for History, Democracy and Reconciliation, Novi Sad, Serbia. E-mail: chdr.novisad@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8474-3340>.

Uvod

U potrazi za mirom evropski politički mislioci su vekovima razmatrali modalitete bliže političke saradnje. Međutim, ta su razmatranja neretko podrazumevala rešavanje nesuglasica ratom, ili, iz današnje perspektive, selektivno poimanje mira na evropskom kontinentu. Od 14. i 15. veka pojam „Evropa“ u velikoj meri je počeo da se poistovećuje sa hrišćanstvom, kao i na mobilizaciji evropskih država protiv islama. Ujedinjeni hrišćanski Stari kontinent trebalo je da postane „zajednički nosilac „političke svesti Zapada“ protiv Osmanskog carstva, posebno nakon osmanskog osvajanja Konstantinopolja 1453. godine (Mastnak 2007, 55). Tadašnji papa Pije II pozivao je na sveti rat i povezivao ga sa Evropom koja postaje u njegovom pozivu kako politički, verski tako i geografski pojam u koji svakako spada i Balkan (Mastnak 2007, 56). Sve do početka 18. veka na Stari kontinent će se isključivo gledati kao na hrišćanski i u njemu će se tražiti mobilizacijska snaga za vojne i političke ideje i pokrete. U takvom kontekstu treba sagledavati i političku misao Julija Alberonija, španskog državnog sekretara od 1716. do 1719, i kardinala Rimokatoličke crkve do 1717. godine.

U ovom radu biće analizirani koncepti evropskog pomirenja Julija Alberonija u nastojanju da se pronađu određene paralele ili inspiracija za kasnije panevropske ideje, poput onih kod Roberta Šumana, francuskog političara i jednog od „arhitekata“ današnje Evropske unije kao političkog mirovnog projekta. Pored zalaganja za mir među evropskim susedima, ono što dodatno povezuje dva mislioca jeste i odanost Rimokatoličkoj crkvi; Alberoni je imao funkciju kardinala (pored toga što je bio i politički akter), dok je Šumanova religioznost imala odraza u njegovim stavovima kao pobornika demohrišćanskih političkih ideja. Julije Alberoni, iako kardinal i teolog po crkvenom statusu, bio je prvenstveno državnik u periodu od 1716. do 1719. godine čije je političko delovanje prevladalo njegovu duhovnu funkciju u tom periodu, pa se njegova vizija Evrope temelji na realpolitici, ravnoteži snaga i interesima dinastičkih sila. Nasuprot tome, Robert Šuman, iako laik i profesionalni političar, svojim se mirotvornim zalaganjem i i praktikovanjem hrišćanskih vrednosti približio idealu političke svetosti, zbog čega je poglavar Rimokatoličke crkve, papa Franja, predložio njegovo proglašenje blaženim (Franjo 2018, br. 14 i 87).

Budući da se u radu primenjuje komparativni pristup, autor napominje ograničenje da nije moguće praviti doslovne analogije između toliko udaljenih istorijskih epoha, društveno-političkih konteksta, pa i promatranja ova dva mislioca. Značajne prostorno-vremenske, metodološke i druge razlike su i očekivane i evidentne. Cilj rada jeste da ukaže na postojanost ideje o evropskom pomirenju i

ujedinjenju kroz različite istorijske periode i na prožimanje određenih elemenata, poput inicijativa o trajnom miru i međunarodnom organizovanju, iako kroz različite pristupe, oblasti i metode. Alberonijeve zamisli nisu ostavile većeg traga, osim u istoriji političke misli o evropskom organizovanju, dok Šumanove ideje imaju daleko širi praktični uticaj i doseg, s obzirom na njegovu reputaciju kao osnivača najuspešnijeg evropskog integrativnog projekta. Ovaj rad ima i širi cilj da, kroz prikaz intelektualnih uticaja na Julija Alberonija i primera mirovnih inicijativa pre Šumanove, pruži kontekstualni okvir za razumevanje viševjekovne evropske težnje ka institucionalnom prevazilaženju sukoba i uspostavljanju trajnog mira.

U okviru rada postavljaju se dva istraživačka pitanja. Prvom se odnosi na utvrđivanje toga u kojoj meri su vizije Julija Alberonija i Roberta Šumana o evropskom jedinstvu komparabilne uprkos različitim istorijskim kontekstima. A drugo je koji bi bio zajednički motiv u političkim zamislima gde bi odgovor trebalo tražiti u ideji da se trajni mir u Evropi može ostvariti uspostavljanjem nadnacionalnog poretka zasnovanog na međudržavnoj saradnji, ograničenju hegemonije i institucionalizovanom rešavanju sukoba. Rad koristi komparativni pristup i analizu sadržaja istorijskih dokumenata, oslanjajući se na Alberonijev „Plan“ i Šumanove govore pred Ujedinjenim nacijama i njegovu „Deklaraciju“ iz 1950. godine. Poseban fokus stavljen je na način na koji obojica autora razumeju pomirenje, nadnacionalne institucije i mir kao temelj političkog poretka. Cilj je da se pokaže kako su njihovi modeli različiti u sredstvima, ali slični u ciljevima postizanja trajne evropske stabilnosti u smislu da je Alberoni verovao da se stabilnost može ostvariti kroz vojne saveze, teritorijalnu preraspodelu i snažnu hrišćansku hijerarhiju, dok je Šuman zagovarao ekonomsku međuzavisnost i nadnacionalne institucije kao put ka pomirenju i miru koji su izvorište u njegovim političkim stavovima imali u demohrišćanskoj političkoj misli. Rad se sastoji iz tematskih poglavlja koja hronološki i analitički prate razvoj ideje evropskog jedinstva. Završno poglavlje sadrži komparativnu analizu njihovih ideja, ističući sličnosti u težnji ka miru i stabilnosti, kao i razlike u sredstvima i institucionalnim pristupima.

Teorijsko-metodološke napomene: istorijat ideja o evropskom miru

Ovo istraživanje objedinjuje doprinose iz više disciplina, koje se ukrštaju u oblasti istorije evropske misli i evropskih integracija. U razvoju evropske ideje o pomirenju značajno mesto zauzimaju koncepti trajnog mira. U svom poznatom delu *Večni mir* (Kant 1996, 5) Imanuel Kant tvrdi da se trajni mir među državama

može ostvariti samo ako, pored republikanskog uređenja i federativne unije, međunarodni poredak uključi i kosmopolitsko pravo – pravo svakog pojedinca, bez obzira odakle dolazi i potiče, da učestvuje u društvenim i ekonomskim procesima (Gold 2004,150). U tom smislu, Kant prepoznaje dva nivoa analize koja su relevantna za ovo istraživanje: međunarodni nivo (u ovom slučaju, evropski projekat, koji u manje ili više strukturisanoj formi omogućava saradnju među članicama), kao i nacionalni nivo (države, koje imaju svoje partikularne interese, autonomiju, pa i izazove). Premda Kant vidi republikanizam kao manifestaciju sloboda i napretka u smislu ostvarivanja prava, sloboda i stabilnosti kroz trajne institucije, zanimljiva je činjenica da su među osnivačkim državama današnje Evropske unije tri monarhije, koje su kroz koordinativnu platformu Beneluks dale svoj primer i doprinos miru u tom delu Evrope. Drugi aspekt – federativna unija, nešto je što je već prisutno u Evropskoj uniji u brojnim oblastima poput ekonomije, iako je Evropski ustav kao svojevrsni simbol takvog uređenja odbačen na referendumima u Francuskoj i Holandiji. Beširević (2013, 30) tako navodi da „Evropska unija (ipak) ima Ustav“, imajući u vidu da su napori ka izgradnji ustavne strukture Unije prisutni faktički od samog nastajanja Zajednice. U kontekstu priprema za referendumsko izjašnjavanje, Eleftheriadis (2003, 245) je naveo kako EU ne mora da bira između federalne i međuvladine strukture, već može slediti Kantovu viziju federacije mira zasnovane na međunarodnom i kosmopolitskom pravu, koje prevazilazi tradicionalni suverenitet i hijerarhijske institucije. Takav mir podrazumeva nivo saradnje koji obeshrabruje rat kao način rešavanja sporova.

Tri prava, koje Kant označava kao deo korpusa univerzalnog prava čovečanstva, po njegovom mišljenju spadaju u nužne pravne (ali i društvene) preduslove za postizanje trajnog mira. Ideje o univerzalnim pravima inspirisale su međunarodne integrativne projekte, uključujući i aktuelne oblike evropskog organizovanja poput Evropske unije, i predstavljale otklon od zatvorenih entiteta i sistema koji, ako ne počivaju na slobodama, ne mogu imati ni perspektivu mira, jer su za njegovo očuvanje potrebne institucije. Premda su njegove ideje i dalje podložne različitim tumačenjima, Kant je prepoznao potrebu za adekvatnom ravnotežom između, s jedne strane, poštovanja autonomije država, a s druge strane, prepoznavanjem uloge međunarodnog povezivanja u cilju ograničavanja ratovanja (Hurrell 1990, 190). U tom pogledu, te zamisli dobro „komuniciraju“ kako sa problemima ratovanja u evropskoj prošlosti (uključujući i period u kojem su i Kant i Alberoni promišljali i delali), tako i sa tokom evropskih integracija (čiji je jedan od glavnih začetnika Šuman).

Ne samo da se radi o motivima koji opstaju, poput (istorijski utemeljenih) ideja o evropskom pomirenju i prevazilaženju sukoba i saradnji, već i o

problemima autonomije, gde, s aktuelnog aspekta, postoji konstantna borba za prevagu između međuvladinog i nadnacionalnog nivoa, ali kroz institucionalizovanu saradnju. Lavenex (2016, 70) navodi da Evropska unija i njen proces donošenja odluka na različitim nivoima, kultura dijaloga i traganje za konsenzusom među državama-članicama adekvatno odražava Kantovo uverenje da je ključ za postizanje trajnog mira nalazi u institucionalizovanoj i pravno uređenoj međunarodnoj saradnji. Istorija evropskog ujedinjenja od Drugog svetskog rata naovamo to pokazuje, i premda su Kantovi principi univerzalnijeg karaktera, u kontekstu ovog istraživanja mogu biti primenjeni na Evropsku uniju kao viziju integracije jednog čitavog kontinenta. Činjenica da su Kantove zamisli relevantne od vremena Alberonija do perioda u kojem živimo svedoči o adekvatnosti istraživanja ideja o evropskom miru.

Ova komparativna analiza sadržaja političkih ideja o miru se delimično oslanja i na pojedine biografske i druge paralele između dva politička mislioca – Alberonija i Šumana. Uporedni metod se, međutim, koristi ne samo radi identifikovanja zajedničkih motiva i sličnosti, već i razlika i specifičnih izazova koji svaki kontekst čine posebnim. Istraživanje nastoji da osvetli da je istorija ideje o evropskom miru viševjekovni proces koji je, zahvaljujući brojnim misliocima, uključujući i gorenavedene, u najvećem delu evropskog kontinenta danas i politička realnost. U tom smislu, autor uzima da je poređenje relevantno, uprkos vremenskim, kontekstualnim i drugim razlikama koje ne treba zanemariti. S tim u vezi, analiza se sprovodi imajući u vidu okolnosti i period u kojima su mislioci živeli i delovali, koji se razlikuju, kako međusobno, tako i u odnosu na 21. vek u kojem živimo.

Kroz komparativnu analizu političkih ideja mira istražuje se kako različiti autori i istorijska razdoblja oblikuju vizije trajnog mira kroz političke, institucionalne i teritorijalne predloge. Kroz ovu metodu upoređuju se Alberonijeva i Šumanova koncepcija Evrope kao odgovori na izazove postkonfliktnog uređenja kontinenta – prvi u kontekstu dinastičkih ratova ranog 18. veka, a drugi u poratnoj obnovi Evrope sredinom 20. veka. Analiza uključuje političke ciljeve, institucionalne mehanizme, vrednosne osnove i posebno – prostorne predstave Evrope, čime se sagledava način na koji se ideje mira povezuju s konceptom evropskih granica i pripadnosti. Metoda se oslanja na tekstualnu interpretaciju istorijskih dokumenata i političkih izjava, kao i na teorijski okvir političke geografije, kako bi se ideje dvoje mislilaca uporedile ne samo prema sadržaju, već i prema prostorno-političkom kontekstu iz kojeg su proizašle. U tom smislu, u analizi se primenjuje pristup zasnovan na komparativnom proučavanju ideja mira (Galtung 1996; Webel and Barash 2013), pri čemu se političke vizije Alberonija i Šumana

tumače kao normativni odgovori na izazove evropskog uređenja u različitim istorijskim epohama.

Ideje o evropskim mirovnim savezima pre i posle Alberonija

Političko stanje Evrope u periodu kada je Alberoni živio bilo je obeleženo sukobima. Međudržavni odnosi su i dalje bili napeti, s obzirom na posledice Tridesetogodišnjeg rata i Vestfalskog mira (1648), koji je formalno doneo versku toleranciju, ali su katoličko-protestantske podele ostale duboko ukorenjene u političkim i društvenim strukturama, što će se odraziti i na Alberonijeva društveno-politička razmatranja. Ipak, niz mirovnih sporazuma koji su nam poznatiji pod imenom Utrehtski mir iz 1713, omogućili su prekid ratnih dejstava, stvorili privremenu ravnotežu snaga i otvorili prostor za eventualnu saradnju među velikim silama. Pod uticajem tih političkih dešavanja, ali i sve prisutnijeg prosvetiteljstva, upravo tokom 18. veka aktuelizuje se kao vrlo značajan problem ravnoteže među evropskim silama. Postojalo je uverenje da (trajna) ravnoteža može da obezbedi postojanje evropskog sistema država. S druge strane, razmatralo se i uspostavljanje mehanizama koji će ograničiti sklonost nekih država da ugrožavaju druge. Upravo u takvim okolnostima nastaju spisi u kojima se traga za jedinstvenom međunarodnom organizacijom koja može upotrebiti silu u cilju uspostavljanja mira ili pak vladajuća tela koja mogu posredovati u sporovima (Živojinović 1989, 434–435).

Cilj ovog segmenta rada jeste da se pruži kontekstualni okvir za razumevanje viševekovnih ideja o potrebi za prevazilaženjem sukoba u Evropi kroz međunarodno institucionalno organizovanje. Tako je na primer još u 17. veku Jan Amos Komenski (Jan Amos Komenský) pozivajući na mir između Engleske i Holandije, u delu *Angelus pacis*, posmatrao različite teme koje su povezane sa uspostavljanjem i održavanjem mira, kao što su uzroci rata, uloga religije u promovisanju mira i značaj obrazovanja u podsticanju kulture mira (Čapek 1981, 33). Dalje, Vilijam Pen (William Penn), borac za religijske slobode u 17. i početkom 18. veka, smatrao je da Evropa treba da odbaci osvetu, nasilje i nepravdu, čime se sprečavaju ratovi ili unutrašnji sukobi. Dakle, unutrašnji mir zavisi od pravde, a ona od postojanja organizovane vlasti. Ovaj princip Pen je utkao u ideju o formiranju Parlamenta Evrope, koji bi imao ulogu da određuje pravila međunarodnih političkih odnosa na Starom kontinentu i bi da odvrati agresore na isti način na koji domaće vlasti sprečavaju haotično nasilje i osvetu unutar jednog društva (Russel 2004, 31). O jedinstvenoj Evropi razmišljao je i opat od Sen Pjera (Saint Pierre). Njegova jedinstvena Evropa je nad-država sastavljena od suverenih država sa ograničenom suverennošću. Međutim, ono što je

interesantno, to je da je ona bila zamišljena kao „mirovni savez“, a ono što bi je najviše definisalo bio bi zakon mira (*jus pacis*), shvaćen kao nadređen pravu naroda (*jus gentium*), zajedno sa ratnim pravom (Mastnak 1998, 596–598).

U periodu nakon Francuske buržoaske revolucije, Napoleonovog uspona, evropskih osvajanja koje je poduzimao sa svojom vojskom, konačnog sloma i Bečkog kongresa 1815. godine na osnovu teških iskustava dugotrajnih ratova i stradalništva počeli su da se javljaju politički publicisti iznoseći mirovne ideje o formiranju Sjedinjenih država Evrope (Mastnak 2007, 74). Do kraja 19. veka proširilo se uverenje da bi uspostavljanje stalnog međunarodnog suda predstavljalo značajan korak ka svetu bez ratova. Zbog toga se na haške mirovne konferencije iz 1899. i 1907. optimistično gledalo kao na poslednji korak ka postizanju trajnog mira i jedinstva u Evropi. Naime, Haška mirovna konferencija 1899. godine bila je prekretnica u međunarodnim naporima za očuvanje mira, jer je označila prelazak sa *ad hoc* arbitraže ka stvaranju trajnih pravnih mehanizama. Kako Tepšić i Džuverović (2015, 223) navode, mirovne konferencije u Hagu smatraju se jednim od najvažnijih političkih mirovnih inicijativa pre Prvog svetskog rata; one su uspostavile temelje nenasilnom rešavanju međunarodnih sporova i osnovale Stalni arbitražni sud. Time je osnažena ideja da se međunarodni sukobi mogu rešavati pravnim putem, a ne ratom. Njena važnost u istoriji traganja za evropskim mirom ogleda se u tome što je usred rastućih tenzija između velikih sila stvorila pravni okvir za buduće mirovne inicijative. Haška mirovna konferencija je uticala na druge mirovne i pravne institucije, uključujući Hašku konvenciju (1907),² Stalni sud međunarodne pravde (1920), a njen duh je direktno povezan i sa osnivanjem Međunarodnog suda pravde (1946) i Međunarodnog krivičnog suda (1998), što pokazuje njen trajan uticaj na napore da se uspostavi globalna vladavina prava.

Osim formiranja mirovnih i pravnih institucija, intenziviranje nastojanja da Evropa bude mirna i jedinstvena na temeljima koji će biti postavljeni na međunarodno priznatom legitimitetu svih evropskih naroda i pojedinaca pojavili su se u međuratnom periodu već dvadesetih godina prošlog veka (Kühnhardt 2008, 367). Naime, tada je Aristid Briand (Aristid Briand), francuski državnik, nadovezujući se na ideje šireg Panevropskog pokreta za ujedinjenjem Evrope uložio mirovne napore za pomirenje Francuske i Nemačke te zbog toga i dobio Nobelovu nagradu za mir 1926. godine koju je podelio sa Gustavom Štrezemanom (Gustavom Stresemann) zbog uspješne stabilizacije odnosa s

² Za analizu dometa učešća predstavnika Kraljevine Srbije na Haškim mirovnim konferencijama (1899, 1907), konsultovati: Knežević-Predić i Simentić 2015, 191–198.

Nemačkom. Uprkos tim mirovnim naporima, većina evropskih država je tokom tridesetih godina 20. veka bila bliža ekstremnim ideologijama, a države predstavljale primere diktatura, čime se Stari kontinent udaljio od perspektiva postizanja trajnog mira. Nacistička ideologija gajila je i širila ideju o jedinstvenoj „Novoj Evropi“. Nacisti su planirali uspostavljanje Nove Evrope na njenom organskom jedinstvu u okviru koje će svaki narod, očišćen od stranih elemenata, živeti u skladu sa svojim „životnim zakonima“. Rasno-biološko i organsko viđenje sveta i Evrope postali su dominantnima na svim teritorijama koje nacistička Nemačka držala u svojim rukama (Petrović 2009, 356).

Suprotno nacističkoj ideji koja je počivala na etničkoj, ideološkoj i svakoj drugoj isključivosti, u progonstvu, na ostrvu Ventotene, italijanski komunisti, socijalisti i anarhisti, kroz zajednička promišljanja, stvarali su ideju o ujedinjenoj Evropi. Njen plod bio je Manifest za slobodnu i ujedinjenu Evropu – *Per un'Europa libera e unita. Progetto d'un manifesto* – koji su napisali Altijero Spinelli (Altiero Spinelli) i Ernesto Rosi (Ernesto Rossi). U njemu se zagovaralo stvaranje federalne Evrope sa zajedničkom vladom, parlamentom i vojnom silom, kako bi se sprečili budući ratovi i osigurala politička stabilnost. Osnovna ideja je podrazumevala stvaranje međunarodne federacije zasnovane na demokratiji i socijalnoj pravdi, kao i uklanjanje ekonomskih nejednakosti kroz nadnacionalne institucije (Spinelli – Rossi 1942, 96–112). Kada je Drugi svetski rat završio propašću nacističko-fašističke diktature, ponovo se probudila ideja u državama liberalne demokratije o jedinstvenoj Evropi. Već je Vinston Čerčil (Winston Churchill) na haškom kongresu 1948, u svom govoru o „gvozdenoj zavesi“ misleći na granicu koja će simbolično, ideološki i fizički podeliti Evropu na dva odvojena dela od kraja Drugog svetskog rata do kraja Hladnog rata, isticao „jedinstvo Evrope“ i pozivao na „odbranu hrišćanske civilizacije“ (Mastnak 2007, 81).

Očito, ideja o Evropi u kojoj vlada mir i koja će biti jedinstvena menjala se od ideja iz 15. veka do kraja Drugog svetskog rata. To se vidi u vremenskom toku prikaza koji teče od prvobitnih ideja o uspostavljanju jedinstvene hrišćanske Evrope – evropskih vladarskih kuća – preko Evrope mirovnih konferencija do modernih pokušaja političke institucionalizacije mira kroz evropske i međunarodne sudove. Ključna promena koju smo nastojali prikazati u ovom delu rada bila je prelazak sa koncepta ravnoteže moći i dinastičkih saveza ka nadnacionalnim pravnim i političkim strukturama. Pri tome, metode su se menjale, od vojnih saveza i ratova koji bi trebali dovesti do konačnog mira, pa do arbitražnih sudova i zajedničkih institucija. Sve ovo moglo bi u stvari predstavljati dugi niz uverenja da se dugoročni mir u Evropi može osigurati samo kroz zajedničke vrednosti i zajedničke napore.

Ujedinjena Evropa u planovima kardinala Julija Alberonija

Julije Alberoni rođen 1664, u Pjaćenci (tadašnjem vojvodstvu Parme i Pjaćence), odrastao je u siromaštvu. Međutim, njegova zainteresovanost za učenje, te brzo savladavanje stranih jezika, pomogli su usponu koji mu je omogućila Rimokatolička crkva prepoznajući njegov intelektualni potencijal. Takođe, uporedo sa učenjem sticao je i političke pokrovitelje. Alberonijevi biografi njegov karakter opisivali su kao kombinaciju neiscrpne energije, odvažnosti i strateške pronicljivosti, dok su ga savremenici poput Fridriha II uspoređivali sa kraljicom Elizabetom Farnese, ističući njegovu upornost, političku smionost i sklonost odlučnom delovanju (Vesnitch 1913, 51–58). Od crkvenog zvonara u katedrali u Pjaćenci, uz pomoć lokalnog biskupa, zaređen je za sveštenika, a potom unapređen u kanonika (viši sveštenečki čin).

Svoju političku karijeru započeo je tokom Rata za špansko nasleđe (1701–1714) – evropskog sukoba velikih razmera, koji je zahvatio i deo severne Amerike. Tada je Alberoni postavio temelje svog političkog uspeha zahvaljujući uslugama koje je pružio Luj-Jozefu, vojvodi od Vendoma, komandantu francuskih snaga u Italiji, kome ga je poslao vojvoda od Parme. Služenje pomenutom vojvodi omogućilo mu je poznanstvo sa španskim monarhom Filipom V čije je interese promovisao, te je nakon Vendomove smrti, 1713. godine dobio titulu grofa i imenovan je konzularnim agentom Parme na Filipovom dvoru u Španiji. Nakon što je uspešno posredovao u ugovaranju braka između španskog kralja sa parmanskom vojvotkinjom Elizabetom Farnese, Alberoni je nagrađen titulama premijera (vojvode, *Granda*) Španije, kao i pozicijom biskupa Malage. Alberoni je takođe uspeo da uspostavi stabilnije odnose između Rimske kurije i dvora Filipa V. Kao premijer proveo je niz reformi koje su oporavile ekonomiju, uključujući restrukturiranje poreznog sistema, poticanje domaće proizvodnje i modernizaciju vojske. Njegova spoljna politika bila je usmerena na jačanje španskog uticaja u Evropi, pri čemu je koristio diplomatske i vojne strategije, prvenstveno jačanjem mornarice, kako bi Španiju ponovo učinio ozbiljnim rivalom evropskim silama (Berdani 1861, 489). Njegovi reformski zahvati ostavili su dugotrajan uticaj na špansko društvo i upravu. Do pada je došlo zbog neuspeha njegove politike suprotstavljanja britanskoj pomorskoj moći. Nakon proterivanja iz Španije, postao je legat u Raveni, ali je smenjen 1740. godine zbog pokušaja da San Marino potčini Papinskim državama. Povukao se u rodnu Pjaćencu, gde je još 1730. godine osnovao Kolegio Alberoni (*Collegio Alberoni*), koji i danas nosi njegovo ime, a umro je 1752, ostavivši veliko bogatstvo za finansiranje ovog seminara (Vesnitch 1913, 51–58; Živojinović 1989, 447–448).

Jedan od pokušaja učinjenih u smeru uspostavljanja ravnoteže među evropskim silama ali time i postizanja mira bio je Utrehtski mir (1713). Zbog toga ne treba da čudi zašto je Alberoni kao iskusni državnik pokušao da formuliše svoju ideju trajnog mira u Evropi, premda je ona bila u funkciji potvrđivanja španskog uticaja u Evropi, pre svega na Apeninskom poluostrvu (Lesaffer 2025). Zbog nezadovoljstva španske krune njegovim savetima oko savezništava u Evropi, Alberoni je 1719. godine otpušten iz javne službe (Lesaffer 2025). Međutim, on jeste bio svestan neophodnosti stvaranja mehanizama za ravnotežu snaga u Evropi koji bi sprečili dominaciju jedne sile i time otvorili mogućnost uspostavljanja trajnog mira kroz kolektivno delovanje država. (Živojinović 1989, 434–435).

Zalagao se za uspostavljanje sistema država koji će obuzdati međusobna neprijateljstva i teritorijalne aspiracije unutar Evrope. Njegove misli su bile na tragu Viliijama Pena i Sen Pjera, koji su razmatrali perspektive mira, ali i aspekt upotrebe sile kao instrumenta za održavanje mira. Podudarnost između njihovih ideja uočljiva je u Alberonijevom eseju „Plan za dovođenje Turskog carstva pod kontrolu hrišćanskih prinčeva, zajedno sa planom o Perpetualnoj dijeti u cilju uspostavljanja javnog mira“ (nadalje: *Plan*), koji je privukao pažnju širom Starog kontinenta (Alberoni 1913). Njegov spis je u roku od par godina preveden sa italijanskog na holandski, nemački i engleski jezik, što svedoči o interesovanju za njegove predloge (Vesnitch 1913, 60–61).

Autor „Plana“ obraća se svojim čitaocima: „Da bi rat bio pravedan, njegov cilj mora biti ispravljanje nepravdi koje se ne mogu ispraviti drugačije nego pribegavanjem oružju; takav rat mora voditi uspostavljanju mira čije će trajanje biti trajno osigurano uz pomoć nekoliko sila čiji će interesi njime biti zadovoljeni.“ Alberoni se u tom smislu delimično naslanja na učenje sv. Tome Akvinskog, koji je razlikovao pravedne od nepravednih ratova i promišljao o moralnim i vrednosnim granicama u tom pogledu (Cole 1999), kao i na prethodno spomenute Kantove stavove o potrebi za bližom međunarodnom saradnjom i delimičnom odricanju od autonomije država. Govoreći dalje o dinastičkim međunarodnim sukobima, Alberoni napominje kako bi partikularni interesi trebalo da budu podređeni „opštem dobru i hrišćanstvu“, te da bi se, s obzirom na nestabilnost na kontinentu, trebalo ići ka sistemu ojačavanja međunarodne saradnje (Vesnitch 1913, 66).

Dalje, on otkriva nameru da želi započeti proces izgradnje mira u Evropi kroz sistemsko preusmeravanje moći evropskih sila sa unutrašnjih teritorijalnih sukoba prema zajedničkom cilju – borbi protiv Osmanskog carstva. Njegova osnovna ideja temelji se na pretpostavci da će dugotrajan mir u Evropi biti moguć samo ako se eliminišu uzroci međusobnih sukoba hrišćanskih vladara i ako se

njihove ambicije usmere prema spoljnom neprijatelju. Najpre je neophodno postići mir i poverenje između katolika i protestanata, a potom uspostaviti jedinstvo među hrišćanskim silama i nadu polagati u solidno naoružane hrišćanske vojske (Alberoni 1913, 89–90). Da bi se postigao dogovor neophodno je sazvati kongres evropskih država u Regensburgu, nakon čega bi se formirala velika kopnena i pomorska vojska za oslobađanje hrišćanskih teritorija od Osmanskog carstva, pri čemu bi Sveto rimsko carstvo i Rusko carstvo dale po 100.000 vojnika, a ostale države proporcionalno manje kontingente. Pored kopnene vojske, ključna je moćna flota raznih tipova ratnih brodova koja bi uključila i 100 linijskih brodova koju bi predvodile pomorske sile Venecija, Đenova, Španija, Holandija, Engleska. Kardinal predviđa istovremenu ofanzivu hrišćanskih vojski usmerenu prema Osmanskom carstvu iz više pravaca, a nakon pobede, planira podelu osvojenih teritorija (Alberoni 1913, 92–93), ali promišljajući o miru uključuje i rešavanje pitanja prekomorske i kolonijalne ravnoteže koja su postala sastavnim delom pitanja evropske ravnoteže snaga (Živojinović 1989, 435–436).

Alberoni je smatrao kako je unapred dogovorena podela osvojenih (u tom trenutku osmanskih) teritorija ključna za dugoročni mir u Evropi. Po njemu, ona eliminiše rivalstva među hrišćanskim državama koja bi mogla izbiti nakon uspešno završenog rata. Zbog toga on svojim planom predlaže prekranje granica tako da predviđa teritorijalne dobitke proporcionalno uloženom vojnom naporu i geopolitičkoj poziciji svake sile. Po tom planu, najveće teritorije pripadaju kopnenim silama Svetom Rimskom Carstvu i Rusiji kao i Poljskoj, dok pomorske sile poput Venecije, Engleske i Holandije dobijaju strateške luke i ostrva što je za njih, kao pomorske sile, od ključnog značaja. Oslobađanjem balkanskih hrišćana koji bi trebali doći u sastav Svetog rimskog carstva, osvajanjem Carigrada i ostalih osmanskih teritorija on predviđa ne samo slom Osmanlija već i širenje dinastičkih uticaja. Tako predlaže da Carigrad pripadne vojvodi od Holštajn-Gotorpa zbog njegovih porodičnih veza s ruskom carskom kućom, čime bi se obezbedila stabilna vlast nad bivšom osmanskim prestonicom, ali u isto vreme vojvodin pomorski uticaj limitira samo na moreuz Galipolje. Za severne evropske države koje treba da učestvuju u ratu poput Danske i Švedske planira dobijanje teritorija njihovih velikih suseda, pa tako donosi ideju da, na primer, Danska dobije ceo Šlezvig Holštajn (Alberoni 1913, 97–99). Njegove ideje o uspostavljanju trajnog mira u Evropi uključuju i plan za Italiju koja je u to vreme bila rascepkana na čitav niz sitnih država. U tom smislu, vizija ovog kardinala predviđa da Italija bude politički nezavisna regija, oslobođena stranih uticaja, s jasno definisanim unutrašnjim sistemom vlasti i vojnom odbranom. Time njen teritorijalni status ne bi više bio uzrok međunarodnih sukoba. Pri tome, Alberoni

ne predviđa ni u jednom delu svog „Plana“ bilo kakvo jačanje uticaja ni Papske države niti samog pape što pokazuje da ovaj mislilac nije bio pristrasan, te da je zagovarao pomirenje i saradnju između rimokatoličanstva i protestantskih crkava. Pored toga, njegov uvažavajući odnos prema pravoslavlju vidljiv je iz njegovog odnosa prema Rusiji i uviđanju značaja Carigrada kao versko-političkog simbola za istočne hrišćane.

Podelom teritorija prema interesima velikih evropskih sila, Alberoni pokušava stvoriti ravnotežu moći koja bi onemogućila buduće sukobe, jer bi svaka država dobila ono što on smatra da joj je najkorisnije i što bi je zadovoljilo u političkom i ekonomskom smislu. Ovakvim planom Alberoni namerava ne samo da jača hrišćansku Evropu protiv budućih spoljnih pretnji, već i unapred sprečava sukobe među evropskim silama, usmeravajući ih ka očuvanju novog političkog poretka, zasnovanog na ravnoteži moći i unapred definisanim teritorijalnim granicama.

Nakon bitnog vojno-političkog segmenta u postizanju mira u Evropi, a to je po njemu istovremena vojna akcija savezničkih snaga u ratu protiv Osmanskog carstva te njegov pad, ali i podela osvojenih teritorija i prekrajanje evropskih granica tamo gde smatra da je neophodno, Alberoni prelazi na poslednji deo plana za uspostavljanje i održavanje mira u Evropi. On piše kako „svet ima previše razloga da žali zbog prekomerne moći nekih vladara, jer je ona često korišćena samo za podršku ambicioznim i neopravdanim planovima. Stoga je mudro osmisliti sve moguće mere za sprečavanje takve prekomerne moći bilo kog vladara, koja bi ga učinila strahom za svoje susede“ (Alberoni 1913, 99). Na istoj stranici on iznosi ideju da u cilju održavanja mira u Evropi treba uspostaviti *Perpetualnu dijetu*. Po njegovom planu ona bi trebala da bude neka vrsta „stalnog sabora za održavanje mira u hrišćanskom svetu koji bi trebao doneti željeni rezultat, ali teško je garantovati buduće događaje. U političkim poslovima često dolazi do neočekivanih preokreta; ništa nije promenljivije od političkih sistema. Vladaoci koji su godinama bili u sukobu, mogu se, usled novih uticaja ili spekulacija, iznenada zbližiti i velikodušno ustupiti ono što je do tada koštalo reke krvi“ (Alberoni 1913, 99). Da bi se mir mogao osigurati Alberoni predviđa jedan bitna činioč koji je neophodno postići kako bi se mir održao na Starom kontinentu: „Ubuduće će se ustanoviti stalni sabor ministara ili izaslanika svih suverenih vladara i država hrišćanskog sveta u Regensburgu. Ovaj sabor će funkcionisati pod istim propisima, formama i procedurama koje su sada na snazi u Nemačkom saboru koji se održava na istom mestu“ (Alberoni 1913, 105).

Najvažnije odrednice Imperijalne dijete (Dieta Imperii) Svetog Rimskog Carstva koje bi mogle poslužiti kao model za *Perpetualnu dijetu* su njen karakter kao savetodavnog tela i/ili stalnog foruma za pregovore među državama-članicama te konfederacije, gde su odluke donosili predstavnici suverenih

poseda. Takođe, Alberoni usvaja i princip teritorijalnog prava pri glasanju, koji je osiguravao da moć bude proporcionalno raspoređena među članovima. Kardinal zamišlja Perpetualnu dijetu kao stalnu instituciju koja bi okupljala izaslanike evropskih hrišćanskih država, rešavala međunarodne sukobe diplomatskim putem, dok bi vojna sila bila korišćena samo protiv onih koji bi odbili da se povinuju zajedničkim odlukama. Nastupajući u tom smislu on piše: „Svi sporovi koji mogu nastati među hrišćanskim vladarima ili državama – bilo da su u pitanju pitanja religije, nasledstva, brakova ili bilo kog drugog razloga ili izgovora – biće rešavani na ovom saboru, odlukom većine glasova“... Dalje navodi: „Ukoliko neka od sukobljenih sila odbije da se povinuje odluci sabora u roku od šest meseci od zvaničnog i formalnog saopštavanja iste, ta sila će biti proglašena remetilačkom silom koja ugrožava javni mir. Sabor će zatim protiv nje preduzeti vojnu akciju, sve dok se ta strana ne povinuje odluci i ne nadoknadi sve nepravde, kao i sve troškove rata koji je zbog nje pokrenut. Kvote trupa koje svaki vladar ili država moraju obezbediti biće određene na osnovu matrikulacije koja je trenutno na snazi u Carstvu“ (Alberoni 1913, 105).

Ficgibon navodi kako Alberonijeva ideja podseća na mehanizme savremenih međunarodnih organizacija, poput Lige naroda ili Ujedinjenih nacija, koje su u 20. veku uvele koncepte kolektivne sigurnosti i međunarodnih vojnih intervencija protiv agresorskih država. U tom smislu, kardinalovo delo je značajno jer odražava temeljni trend oslanjanja moći u politici na vojnu silu, kako u 18, tako i u 20. veku (Fitzgibbon 1942, 384). Drugim riječima, Alberonijev predlog anticipirao je koncept vojnih sankcija i kolektivnog kažnjavanja, koji je u 20. veku postao ključni element međunarodnih odnosa, posebno kroz Ujedinjene nacije i NATO. Kompartitivno posmatrajući savremenu Evropsku uniju (EU) i Alberonijev „Plan“ i tu možemo da povučemo izvesne paralele. Međutim, one mogu biti tek površne i ograničene na osnovnu ideju stalne međudržavne institucije. U tom smislu, možemo da kažemo da njegov predlog o „Perpetualnoj dijeti“ može da se uporedi sa Evropskim savetom i Savetom Evropske unije, koji okupljaju predstavnike vlada država članica i donose odluke o ključnim pitanjima. Ovaj predlog predviđa međudržavnu saradnju i stalni mehanizam odlučivanja. Međutim, istorijska epoha i politički kontekst, sistem odlučivanja, ograničena nadnacionalnost njegovog projekta kao i različiti ciljevi ne čine kardinalov „Projekt“ preterano uporedivim sa kasnijim razvojem evropskih institucija, iako postoji sličan cilj u smislu prevazilaženja nesuglasica i osiguranja mira kroz kontinuirani dijalog i saradnju. Premda na površini i Alberonijev „Predlog“ i EU predviđaju stalnu međunarodnu instituciju za rešavanje sukoba, njihovi ciljevi, struktura i način funkcionisanja se razlikuju.

A kada je reč o borbi protiv Osmanskog carstva, kardinal Alberoni je bio ratni planer i u tome je koristio pomoć onovremene špijunaže o čemu takođe piše u „Planu“. Rat je za njega bio „Božja kazna!“ i to je napisao 13. februara 1719, a u svojim pismima često je izražavao žaljenje zbog nestabilnosti u Evropi i izostanka pravilnog sistema upravljanja kada je reč o postizanju trajnog mira (Vesnitch 1913, 66). Prema spomenutom autoru, on je još 1713. godine pisao kako „predložena unija ne znači pomirenje različitih religija, već mir između nacija s različitim religijama,“ ali ipak naglasio je „da bi većina evropskih prinčeva radije snosila tako velike troškove u korist Poljaka, Habsburške kuće, Malte i Mletačke Republike, nego primila Turčina u njegovom sadašnjem stanju u i savez“ (Vesnitch 1913, 70) što je takođe bilo politički odraz vremena u kojem je živio i perioda evropsko-turskih ratova.

Alberoni navodi kako je nadahnuće za svoje mirotvorne ideje potražio kod Maksimilijan de Betin-Silija (Maximilien de Béthune Sully). Međutim, Vesnić navodi kako bi bilo poštenije da je kardinal priznao da su njegove mirotvorne ideje bile bliže čuvenom delu u međunarodnim odnosima „Nouveau Cynee“ (Novi Cinej) autora Emerika de La Kroa (Émeric de La Croix) koji se zalagao za uspostavljanje međunarodnog mirotvornog tela sastavljenog od predstavnika mnogih država (Vesnitch 1913, 69). Osim spomenuta dva autora, neophodno je ponovo spomenuti Vilijema Pena kao i Lajbnica (Gottfried Wilhelm Leibniz) koji je smatrao da je pokoravanje Osmanlija nužan preduslov za opštu pacifikaciju Evrope.

Kardinal Alberoni je predloživši Perpetualnu dijetu prilagodio svom vremenu međunarodnu instituciju o kojoj su i drugi pre njega razmišljali i smestio je u zamišljeni miran hrišćanski svet (Vesnitch 1913, 80). Posmatrajući međunarodne političke odnose 1913, Vesnić je izneo svoju komparaciju kardinalovih ideja o Perpetualnoj dijeti i savremenih međunarodnih institucija. Zbog toga je napisao da će Evropa još dugo čekati nakon Alberonija na jednu drugačiju vrstu međunarodnog arbitražnog suda koji će biti osnovan u Hagu, ali ono što je kardinal dao u izgradnji te institucije, kroz svoju mirovnu ideju, „nosi trag alata koji su je oblikovali“ kao i pečat ovog autora ideje o jedinstvenoj i mirnoj Evropi iz 18. veka (Vesnitch 1913, 81). O relevantnosti Alberonijevih zamisli svedoči da je neposredno nakon njegove smrti Anž Godar (Ange Godard) objavio svoj „Projekt opšte pacifikacije“ (1757), koji je bio isključivo posvećen miru u Evropi kao i tome kako uspostaviti univerzalnu republiku, u cilju očuvanja čovečanstva, za koje je već tada zagovarao „javno međunarodno pravo“ (Vesnitch 1913, 81). U tom pogledu, takođe se uočavaju paralele sa Kantovim stavovima o neophodnosti uspostavljanja federativne zajednice mira.

Ujedinjena Evropa u planovima Roberta Šumana

Robert Šuman (Robert Schuman) rođen je 1886. godine u Klauzenu, Luksemburg. U nacionalno mešovitom braku s nemačkim i francuskim korenima, uz luksemburški kao maternji jezik, školovao se u nizu zapadnoevropskih gradova, stekavši diplomu prava. Pored domena prava, akademski se usavršavao u oblasti filozofije, kao i religije, koja ga je oduvek interesovala i na njega imala značajan uticaj. Bio je član katoličke studentske organizacije „Unitas“, koja je imala Svetog Tomu Akvinskog za svog zaštitnika i u angažovanju u Katoličkoj narodnoj uniji „*L'Union Populaire Catholique*“ (Palayret 2022, 85–107). Njegove ideje o evropskoj integraciji bile su inspirisane i idejama o dobrovoljnoj saradnji i zajedničkom dobru (*bonum commune* Svetog Tome Akvinskog), umesto na sili i prinudi. Takođe, Šumanova težnja ka miru i političkoj stabilnosti kroz demokratske institucije i zajedničke vrednosti može se povezati sa principom Akvinskog da najbolja vlast uključuje aktivno učešće naroda kako bi država bila održiva i pravedna (Belić 1992, 53).

Prihvatanje tomističkog mota „Unitas“ – *In necessariis unitas, in dubio libertas, in omnibus caritas* (U suštinskim stvarima – jedinstvo; u ne-suštinskim stvarima – sloboda; i u svemu – ljubav) – odrazilo se u Šumanovim razmišljanjima o evropskoj integraciji (Krijtenburg 2015a, 142; Sabine and Thorson 1973, 236–237). Kroz proučavanje tomizma, Šuman je učvrstio sopstvenu filozofiju prirode, čoveka i morala povezujući ih sa idejama pomirenja i izmirenja. Ovakav način razmišljanja savršeno je odgovarao Šumanovoj stalnoj težnji za mirom i harmonijom, prvenstveno među Francuzima i Nemcima, a potom i među drugim evropskim narodima. Tako se gorespomenuta latinska misao pronašla u Šumanovoj viziji o Evropskoj uniji, jer ju je postavio na temelju mira, demokratije i solidarnosti, dok je istovremeno poštovao nacionalne identitete i autonomiju država. Po njegovom mišljenju, verska tolerancija, političke i kulturne razlike ne smeju sprečiti saradnju među narodima. Njegova politika bila je vođena hrišćanskim načelima solidarnosti i pomirenja, posebno kroz francusko-nemačko zbližavanje, koje je postavilo temelje Evropske unije. U Šumanovoj političkoj misli hrišćanstvo je predstavljalo duboki izvor demokratskih vrednosti jer je iz njega proizlazila ideja o jednakosti svih ljudi pred zakonom. Iako je smatrao demokratiju suštinski hrišćanskom, Šuman je istovremeno naglašavao da vera ne sme biti direktno povezana s političkim sistemom, već da treba ostati moralni orijentir za pravedno upravljanje. Naglašavajući važnost razdvajanja crkvenih i državnih poslova, on se znao služiti Isusovim izrekama.³ Tako je govoreći o odvajanju Crkve od države jednom prilikom rekao:

³ Isusova rečenica iz Mateja 22:21: „Podajte, dakle, caru carevo, a Bogu Božje“ predstavlja temelj za razgraničenje duhovne i svetovne vlasti za Šumana.

„Moramo razlikovati ono što pripada Cezaru i ono što pripada Bogu. Svaka od ovih vlasti ima svoju odgovornost. Crkva mora da se postara da se poštuju prirodni zakoni i istine; međutim, ne bi trebalo da postane sudija konkretnih odluka koje moraju biti donete sa praktične tačke gledišta, u skladu sa prilikama trenutka ili koje proizilaze iz psiholoških i istorijskih okolnosti. Zadatak odgovornog političara sastoji se u pomirenju ove dve ideje: duhovne i svetovne“ (Krijtenburg 2015b, 9).

S druge strane, Šumanovu ideju o jedinstvenoj Evropi formirala je i istorija evropskih ratova, a posebno francusko-nemačkih sukoba. Zbog toga je Šuman još od mladosti nastojao pronaći rešenje za viševjekovni problem neprijateljstva između dve vodeće evropske nacije. Alzas i Lorena, odakle je Šumanov otac, gotovo su uvek bile uvučene u te sukobe, budući da su granična područja oduvek bogata prirodnim resursima poput uglja i čelika, materijala koji su (također) bili ključni za vojnu industriju. Još je za vreme studija Šuman shvatio da se mir može postići jedino pomirenjem između najvećih suparnika, Nemačke i Francuske. Inače, tokom Prvog svetskog rata Šuman je izbegao vojnu službu iz zdravstvenih razloga, ali je služio u administraciji pod nemačkom upravom u Loreni. Ipak, užasi Prvog svetskog rata oblikovali su velikim delom njegovu kasniju viziju o neophodnosti jedinstvene Evrope, a iskustvo na razmeđi dve države koje su u nekoliko decenija dva puta promenile svoje granice, a sa time i vršile promene nacionalne pripadnosti stanovništva, učvrstili su njegovu ideju o ujedinjenju Evrope kroz mir i saradnju.

Šuman je svoju politiku pomirenja započeo čim se Lorena vratila Francuskoj nakon Prvog svetskog rata 1918. godine, a on je postao njen predstavnik u francuskom parlamentu 1919. godine. Nastavio je dosledno da sprovodi tu politiku čak i za vreme Drugog svetskog rata, kada je, kao parlamentarac, bio zatvoren od strane Gestapoa. Nakon bega iz zatvora, utočište je nalazio u manastirima (*Vatican News* 2021). Smatrao je da crkva i država treba da budu razdvojene, ali i da se međusobno nadopunjuju (Krijtenburg 2015, 10). Nakon Drugog svetskog rata nastavio je da neumorno radi na francusko-nemačkom pomirenju kao visoko pozicionirani član Pokreta narodnih republikanaca (*Mouvement Républicain Populaire*) hrišćansko-demokratske političke stranke, osnovane 1944. godine nakon oslobođenja Francuske. Kao premijer i ministar spoljnih poslova, ulagao je napore u pravcu francusko-nemačkog pomirenja tokom čega je nastala njegova čuvena Deklaracija. Za Šumana i njegov MRP koji je kreirao sopstveni politički put, ali i bio inspirisan katoličkim socijalnim učenjem, za izgradnju stabilnog društva bili su ključni socijalna pravda, demokratske vrednosti države, pomirenje, solidarnost i evropsko jedinstvo. Šuman je verovao da čovek i njegova duhovna dimenzija moraju imati centralnu ulogu u politici i ekonomiji, što se nalazi i u Kompendiju socijalnog nauke Crkve (br. 384)

(Krijtenburg 2015a, 146). Uostalom, njegove veze sa Crkvom potvrđene su time što ga je 2021. papa Franja proglasio „slugom Božijim“ zbog doprinosa miru, pomirenju i stvaranju evropske zajednice, prepoznajući njegov politički rad kao izraz hrišćanskih vrednosti. Ne treba smetnuti s uma da su osim njega i drugi „osnivački očevi“ evropskih zajednica bili posvećeni vernici Rimokatoličke crkve, koji su zastupali određeni stepen religijskih uticaja u politici. Između ostalog, njihove stavove treba sagledavati i u vremensko-prostornom posleratnom kontekstu percepcije od sovjetske (ateističke) pretnje. Žan Mone (Jean Monnet), Alcide de Gasperi (Alcide de De Gasperi) i Konrad Adenauer (Konrad Adenauer) bili su hrišćanski demokrati, dok je jedini socijalist među njima bio Pol-Henri Spak (Paul-Henri Spaak) (Sutherland 2010, 415).

Šumanova vizija, zajedno sa dugom istorijom ideja o stvaranju jedinstvene Evrope, te duhovnim i političkim iskustvima ovog političara postala je temeljem ideje o Evropskoj uniji, zasnovane na miru, saradnji i zajedničkim vrednostima. Njegova vizija bliže političke saradnje vodila je kroz podsticanje i produbljivanje ekonomske integracije među susedima. Kinhart navodi da su Evropi bile potrebne više od dve hiljade godina da bi mirno uspostavila pluralistički evropski politički poredak i prepoznala Evropljane kao građane sopstvenog ujedinjenog, ali raznolikog kontinenta, na osnovu Šumanove vizije (Kühnhardt 2008, 267). Čak i u aktuelnom istorijskom periodu, Evropi je trebalo trideset godina od panevropskog pokreta i ideja Aristida Briana, do kolektivne želje da se prevaziđu nasleđa dva traumatična rata. I zaista, to je nesumnjivo bio jedan od pokretačkih uslova kada su političari posleratne Evrope počeli da pretvaraju ovu viziju u stvarnost. Odlučujuću ulogu u tom pravcu imao je Robert Šuman.

Njegova dva obraćanja u skupštini Ujedinjenih nacija govore u prilog tome. U svom govoru na Generalnoj skupštini (3. zasedanje, 28. septembar 1948), on prvo govori o potrebi da se Nemačka integriše u evropsku demokratiju i da ratovi treba da budu deo prošlosti. Prošlost Šuman ne želi da zaboravi već da je prevaziđe, što se može postići kroz svest da „živimo u eri velikih ekonomskih celina i moćnih političkih saveza. Evropa se mora ujediniti da bi opstala. Francuska je odlučna da radi na tome sa svom svojom snagom i posvećenošću. Već se stvara evropsko javno mnjenje, a konkretni naponi već poprimaju oblik i predstavljaju prve korake na novom putu...“ (Schuman 1948). On tvrdi da „ekonomska unija podrazumeva političku saradnju. Ideje o federaciji i konfederaciji su predmet rasprave... U dogovoru sa belgijskom vladom, francuska vlada je predložila da se sprovede inicijativa za sazivanje predstavničke skupštine evropskog javnog mnjenja, koja bi pripremila plan za organizaciju Evrope.“ (Schuman 1948). Nastavljajući da širi svoju ideju, on iduće godine na istom mestu govori kako je Savezna Republika Nemačka dobila prvog predsednika i prvog

kancelara nakon rata i nada se da će se „Nemačka obavezati na put koji će joj omogućiti da ponovo pronađe svoje mesto u zajednici slobodnih nacija”, počevši od te organizacije čiji je Savet Evrope preteča (Schuman 1949).

U maju 1950. godine kao ministar spoljnih poslova Francuske, predstavio je konačno i svoju Deklaraciju.⁴ Dokument počiva na tri aspekta: mir, ekonomija i buduća zajednička „visoka vlast“. U Deklaraciji je naglašena i civilizacijska misija evropskog povezivanja u postizanju i održavanju trajnog mira (Vukasović 2020, 43). Da bi se mir uopšte izgradio, Šuman piše u svojoj Deklaraciji da je neophodno na prvom mestu „prevazilaženje vekovnog neprijateljstva između Francuske i Nemačke. Svaka akcija ka ujedinjenju Evrope mora prvenstveno obuhvatiti ova dva naroda (Schuman 1950).“ A da bi se to ostvarilo, nakon pomirenja, potrebno je „stavljanje francusko-nemačke proizvodnje uglja i čelika pod zajedničku Visoku vlast⁵ u organizaciji otvorenoj za učešće svih evropskih zemalja (Schuman 1950).“⁶ Na taj način bi „zajedničko upravljanje proizvodnjom uglja i čelika momentalno uspostavilo zajedničke temelje za ekonomski razvoj, kao prvi korak ka Evropskoj federaciji. Ovo će promeniti sudbinu regija koje su dugo bile posvećene proizvodnji ratnog naoružanja i koje su zbog toga neprekidno bile žrtve sukoba (Schuman 1950).“ Budući da su se nakon 1945, u Africi povelili antikolonijalni ratovi koji su vodili ka osamostaljivanju velikog broja evropskih poseda i formiranju afričkih država Šuman upozorava kako njegova Deklaracija nudi rešenje po kojem bi „ova proizvodnja bila ponuđena celom svetu, bez razlike i izuzetaka, sa ciljem povećanja životnog standarda i očuvanja mira, kao i ispunjenja jednog od osnovnih zadataka Evrope – razvoja afričkog kontinenta“ pa samim time i prestanak sukoba.

Da bi se ove ideje sprovele u delo Šuman predlaže formiranje Visoke vlasti, preteče današnje Evropske komisije. U tom smislu on je rekao u Deklaraciji da će „Zajednička Visoka vlast, koja će nadgledati celokupni sistem, biti sastavljena

⁴ Američki državni sekretar Din Ačeson (Dean Acheson) ohrabrivao je Šumana da Francuska treba da pokaže liderske sposobnosti u Evropi, uključujući i bližem povezivanju sa Nemačkom. Prema: Dinan 2010, 42-43.

⁵ Evropska zajednica za ugalj i čelik stvorila je svoje nadnacionalne i druge organe: Evropski parlament (Skupština, Evropska parlamentarna skupština), Savet (Savet Evropske unije, Savet ministara), Evropsku komisiju (Visoka vlast, Komisija Evropskih zajednica), Sud pravde, a vremenom su obrazovani i drugi organi: Evropski savet, Evropska centralna banka, itd. Prema: Orlović 2009, 169.

⁶ Otvorenost ka proširenju, tj. prijemu novih zemalja u članstvo, osim čl. 49. Ugovora o Evropskoj uniji, još od razmatranja aplikacija Grčke, Španije i Portugala pre više od četiri decenije uslovljeno je i stanjem demokratije i ljudskih prava. Prema: Petrović, Kovačević, Radić Milosavljević 2023, 23.

od nezavisnih ličnosti, imenovanih na ravnopravnoj osnovi od strane vlada članica. Predsednika će izabrati vlade zajedničkim dogovorom, a njegove odluke biće obavezujuće za Francusku, Nemačku i druge članice (Schuman 1950).“ Da bi se rad nadgledao od strane visoke neutralne institucije trebalo bi da „Predstavnik Ujedinjenih nacija bude zadužen da dva puta godišnje podnese izveštaj o radu Visoke vlasti, posebno u vezi sa očuvanjem njenih mirovnih ciljeva. Osnivanje Visoke vlasti ni na koji način ne dovodi se u pitanje vlasništvo preduzeća. U sprovođenju svojih zadataka, Visoka vlast će uzeti u obzir nadležnosti Međunarodne uprave za Rur, kao i sve obaveze koje su do tada bile nametnute Nemačkoj dok one ne budu okončane“ (Schuman 1950). Dakle, Šumanovo mirotvorstvo u Deklaraciji dobija konkretnu snagu kroz ekonomski interes, jer povezivanje francuske i nemačke proizvodnje uglja i čelika, ali i ekonomskih interesa ostalih budućih članica, stvara međuzavisnost koja rat čini ne samo nezamislivim, već i materijalno nemogućim. Visoka vlast treba da osigura ovu stabilnost kroz nadnacionalnu kontrolu ključnih resursa, čime se sprečava ekonomsko nadmetanje koje bi moglo dovesti do novih sukoba i umesto toga podstiče zajednički razvoj i mir.

Razmišljajući o miru na Starom kontinentu, ali i o korišćenju ekonomije i zajedničkog organa vlasti u tom cilju, Šuman postavlja temelje onoga iz čega će se roditi buduća Evropska unija. Zbog toga njegove reči se mogu smatrati proročcima za nastanak EU kada kaže: „Gotovo pet godina nakon bezuslovne kapitulacije Nemačke, Francuska preduzima prvi odlučujući korak prema izgradnji Evrope i uključuje Nemačku u ovaj poduhvat... Iz svega ovoga rodiće se Evropa – čvrsta i ujedinjena Evropa“ (Probst 2003, 47–48). Šumanove zamisli, iskazane u govorima pred Ujedinjenim nacijama, dobile su pravni iskaz u Ugovoru iz Pariza iz 1951. godine, kojim je ustanovljena Evropska zajednica za uglj i čelik, uz podršku Belgije, Luksemburga, Holandije, Zapadne Nemačke, Francuske i Italije. Šumanova i Moneova ideja o prenosu nadležnosti na nadnacionalni organ (Visoka vlast) predstavlja manifestaciju logike o prednostima integrativnih procesa u cilju prevazilaženja ekonomskih i drugih sporova među članicama (Hiks 2007, 49–50).

Međutim, čvrstina ujedinjene Evrope neće ležati isključivo na ekonomskoj saradnji i integraciji. Dodatni motivi su bila negativna iskustva dva svetska rata (uz svu ljudsku, materijalnu i drugu devastaciju), te realnost Hladnog rata, uz približavanje i podršku Sjedinjenih Američkih Država. Ta okolnost je učinila Evropsku zajednicu političkim kao i ekonomskim projektom. Politika odvajanja od istoka stvorila je osećaj zajedništva i zajedničkih interesa, koji su nadilazili stvarne razlike između zapadnoevropskih nacionalnih država (Probst 2003, 49–50). A što se tiče ekonomije kao razloga za nastanak EU, treba imati na umu da

su se evropske države u početku vodile prvenstveno za interesima sopstvenih industrija i posleratnim oporavkom, pre nego za „zajedničkim dobrom“ Evrope na koje je mislio Toma Akvinski. To je bio slučaj čak i sa onima koje su bile članice Zajednice za ugalj i čelik koje su nevoljno prihvatale ustupke u tržišnoj politici i odbijale predaju kontrole nad nacionalnim resursima i cenama.

Pa ipak, važnost Šumanove „Deklaracije“ nalazila se u simbolici. Nejasna retorika, posebno izrazi poput „Visoke vlasti“, ipak su imali svoju svrhu: uspostavljen je prvi nadnacionalni pilot-projekt saradnje. Srećom, rane godine integracije bile su povoljne za razvoj saradnje, što je omogućilo nadnacionalnim vlastima da usmeravaju proces na način koji nije nailazio na otpore osnivačkih država. Ovaj uspeh potvrdio je verovanje da nadnacionalna agencija može funkcionisati i čak biti korisna. Takav razvoj događaja potaknuo je političare da preuzmu slogane i fraze evropskog jedinstva, kako bi nastavili ostvarivati svoje tradicionalne nacionalne ciljeve, ali sada u novom i, možda, malo civilizovanijem jeziku (Lovett, 1996, 454–455). Na kraju možemo reći da je Šumanov plan, koji je inicirao Žan Mone doveo do stvaranja Evropske zajednice za ugalj i čelik (EZUČ), koja je postala temelj evropske integracije. Francuska je smatrana vodećom državom u uspostavi Evropske ekonomske zajednice (EEZ) i Evropske zajednice za atomsku energiju (EURATOM), koje su, zajedno s EZUČ-om, činile glavne institucije Evropske zajednice (EZ). Žan Mone i Robert Šuman bili su zagovornici izgradnje nadnacionalne Evrope. Međutim, suprotno uobičajenom mišljenju da je francuski doprinos evropskoj integraciji bio jednostavno rezultat nadnacionalne ideje osnivača, „francuska inicijativa prema Evropskoj zajednici takođe je bila proces maksimiziranja nacionalnih interesa – političkih i ekonomskih. Integrisana Evropa nije nastala isključivo iz humanitarnih impulsa idealističkih osnivača, već i iz pragmatične svesti o sopstvenim nacionalnim interesima“ (Lee 2004, 107).

Komparativna analiza dve vizije ujedinjene Evrope

Julije Alberoni i Robert Šuman zalagali su se, svako u svojoj epohi (i sa svojim metodama), za trajni mir u Evropi. Obojicu povezuje crkveno-politički angažman, ali dok je Alberoni koristio religiju kao sredstvo moći i savezništava u tadašnjoj geopolitici, Šuman je iz hrišćanskih vrednosti crpeo inspiraciju za dugoročni mir među evropskim narodima. Dok je Alberoni predlagao Perpetualnu dijetu kao mehanizam za arbitražu među hrišćanskim suverenima, Šuman je zagovarao nadnacionalnu zajednicu zasnovanu na ekonomskom povezivanju država.

Obojica su smatrali da je ključ stabilnosti sprečavanje ratova među evropskim silama, pri čemu je Alberoni verovao da će to postići kampanjom protiv Osmanskog carstva, dok je Šuman zagovarao ekonomsku saradnju kroz zajedničku proizvodnju uglja i čelika. Alberoni je nastojao organizovati Evropu kroz sistem međunarodne arbitraže i vojnih sankcija protiv država koje bi narušavale mir, dok je Šuman verovao u postepenu političku integraciju, počevši s ekonomskim sektorima koji bi kasnije doveli do političkog jedinstva.

Obojica su posmatrali teritorijalne pretenzije kao ključni uzrok sukoba, ali je Alberoni video rešenje u podeli i ravnoteži moći, dok je Šuman težio zajedničkoj suverenosti i nadnacionalnim institucijama. Koncept „evropskog mira” kod Alberonija ima verski i vojni karakter, gde hrišćanski vladari moraju da sarađuju protiv spoljnih neprijatelja ili „neposlušnih članica”, dok je kod Šumana naglasak na ekonomskoj i političkoj koheziji nezavisno od religije i nacionalnih interesa. Oba plana uključuju institucionalne mehanizme: Alberoni je predložio Perpetualnu dijetu u Regensburgu kao stalno telo za rešavanje sukoba, dok je Šuman postavio temelje za Evropsku zajednicu za ugalj i čelik, kao nukleus današnje Evropske unije. Alberoni je bio uveren da se mir može postići ograničavanjem moći pojedinih država, dok je Šuman smatrao da se moć mora podeliti kroz supranacionalne institucije, čime bi države postale međusobno zavisne i manje sklone sukobima. Iako su obojica imali dugoročne vizije, Alberoni je zamišljao Evropu kao konfederaciju hrišćanskih država, dok je Šuman težio postupnoj integraciji ka federalnoj Evropi. Razlika je i u njihovom geopolitičkom kontekstu: Alberoni je delovao u doba dinastičkih sukoba i osmanske pretnje, dok je Šuman oblikovao ideju mira u posleratnoj, hladnoratovskoj Evropi.

Za Julija Alberonija, ujedinjena Evropa predstavlja pre svega politički prostor ravnoteže među suverenim dinastijama zapadnohrišćanskog sveta, a ne strogo određenu geografsku celinu, pri čemu granice ne proizlaze iz prirodnih ili etničkih činjenica, već iz političkih dogovora usmerenih ka očuvanju trajnog mira. U njegovoj koncepciji, Rusija i Osmansko carstvo ostaju izvan Evrope ne zbog prostorne udaljenosti, već zbog nespojivosti sa pravnim, kulturnim i religijskim normama koje Alberoni vidi kao temelj evropskog poretka, čime pripadnost Evropi postaje pitanje političke i društvene kompatibilnosti, a ne geografskog kontinuiteta. Slično tome, Robert Šuman sredinom XX veka oblikuje viziju ujedinjene Evrope koja se zasniva na političko-institucionalnoj integraciji, pri čemu države učesnice otelotvoruju i zastupaju vrednosti demokratije, vladavine prava i solidarnosti nasuprot jednopartijskom socijalističkom sistemu. Kod Alberonija, geografski okvir Evrope ostaje fluidan i dinamičan, zavisn od političke potrebe za ravnotežom snaga, dok kod Šumana prostor Evrope postepeno

poprima institucionalne granice, koje se ipak i dalje definišu na osnovu političke i vrednosne kompatibilnosti, a ne prirodne ili kulturne determinisanosti.

Ovakva uporedna analiza pokazuje da ni Alberoni ni Šuman ne posmatraju Evropu kao statičan geografski entitet, već kao dinamičnu političku konstrukciju čije granice proizlaze iz funkcionalnih, normativnih i institucionalnih kriterijuma. U oba slučaja, prostor Evrope se ne posmatra kroz prirodne granice, već kroz sposobnost država da učestvuju u zajedničkom poretку zasnovanom na unapred definisanim političkim principima. Time Evropa kod Alberonija postaje prostor održavanja dinastičke ravnoteže i stabilnosti zapadnohrišćanskog sveta, dok kod Šumana prerasta u projekat političke transformacije kroz nadnacionalne institucije i zajednički pravni okvir. Razlike između njih odražavaju različite istorijske kontekste, ali ih povezuje zajednička ideja da Evropa nije data kartom, već izborom političkog delovanja i vrednosnog usaglašavanja. Politička geografija u ovom slučaju služi kao ključ za razumevanje da granice Evrope nisu odraz prirodnih faktora, već rezultat političke volje da se definišu pravila pripadnosti i modeli zajedničkog delovanja.

Na kraju, dok Alberonijeva vizija nije bila realizovana, Šumanov plan je postao temelj moderne Evropske unije, ali obojica su ostavili intelektualni doprinos razvoju ideje o evropskoj saradnji kao alternativu ratu. Uslovi u kojima su stvarali, ratovi, ideološke osnove, prostorno-vremenski konteksti bili su različiti pa su se i njihovi planovi shodno tome razlikovali. Uporedni prikaz u nastavku služi ne kako bi se prikazale očekivane razlike (imajući u vidu sve spomenute diskrepance), već kako bi se uputilo na postojanje motiva koji se ponavljaju o obe istorijske epohe: pomirenje, ideje o međunarodnoj integraciji, promatranja uloge Crkve i ideja o podeli vlasti kao demokratskoj tekovini. U tom smislu, ovaj rad nastoji da pruži doprinos u razumevanju evolucije evropskih vrednosti, posebno onih koje se odnose na prevazilaženje sporova, i njihovoj kontinuiranoj relevantnosti na Starom kontinentu.

Tabela 1: pojednostavljeni prikaz osnovnih ideja o evropskoj integraciji kod Šumana i Alberonija

ASPEKT	ALBERONI	ŠUMAN
Cilj integracije	Ravnoteža moći u Evropi, pomirenje između rimokatolika i protestanata	Mir i pomirenje među narodima
Pristup integraciji	Politički dogovori i preraspodela teritorija	Postepeno stvaranje zajedničkih institucija
Uloga Crkve	Crkva ne učestvuje u političkom oblikovanju Evrope; Vatikan ne traži teritorije	Crkva kao moralni autoritet, ali odvojena od države
Metoda djelovanja	Politički savezi, vojni i teritorijalni dogovori	Diplomatska inicijativa, ekonomska saradnja (npr. EZUČ)
Vizija vlasti	Centralizovana vlast s jakom vladarskom kontrolom; Perpetualna dijeta kao mehanizam za rešavanje sukoba	Demokratske institucije s uključenjem svih evropskih naroda

Izvor: Autor.

Zaključak

Ovo istraživanje polazi od pretpostavke da ideje o jedinstvenoj Evropi imaju kontinuiranu političku i intelektualnu relevantnost, uprkos promenama istorijskog konteksta. Upoređivanjem političkih vizija Julija Alberonija i Roberta Šumana, rad ukazuje na srodnost njihovih težnji ka nadnacionalnom miru i saradnji, uprkos vremenskoj i konceptualnoj udaljenosti. Alberoni predlaže savez evropskih država, trajne kontinentalne organe vlasti i pravednu podelu teritorija, što ga u određenoj meri čini prethodnikom savremene ideje evropske integracije. Međutim, njegove metode ostaju geopolitički pragmatične i usmerene na balans moći među tadašnjim dinastijama i državama, te podrazumevani rat hrišćanskih sila protiv Osmanskog carstva radi oslobađanja kontinenta od „vanevropskih“ sila. Za razliku od njega, Šumanova vizija, u sasvim drugačijem vremensko-prostornom i ideološkom kontekstu, bila je demokratska, dugoročna i utemeljena na ekonomskoj saradnji i pomirenju. Poređenje Alberonijevih

predloga i Šumanovog modela donosi sledeće razlike. Kada je reč o cilju integracije, Alberonijevi predlozi bili su usmereni na očuvanje ravnoteže moći i sprečavanje dominacije pojedinih sila, dok je Šumanov plan imao za cilj da osigura trajni mir kroz ekonomsku integraciju, posebno između Francuske i Nemačke, kako bi se sprečili budući ratovi. Poredeći metode, nameće se zaključak da je Alberoni predlagao podelu teritorija i uspostavljanje Perpetualne dijetе kao načina za postizanje političke stabilnosti. Šuman se fokusirao na ekonomsku integraciju ključnih industrija (ugalj i čelik) kao temelja za širu političku saradnju.

Govoreći o institucionalnom okviru, Alberonijevi predlozi nisu doveli do stvaranja trajnih nadnacionalnih institucija, premda on jeste učestvovao u dinamici uravnoteženja snaga na kontinentu, prvenstveno u ime španske krune. Šumanov plan rezultovao je stvaranjem EZUČ-a, prve nadnacionalne institucije koja je postavila temelje današnjoj Evropskoj uniji. Što se tiče vremena i konteksta, Alberoni je delovao u vremenu apsolutističkih monarhija i dinastičkih sukoba, što je ograničilo sprovođenje njegovih predloga. Šumanov plan je nastao nakon Drugog svetskog rata, u vreme kada je postojala snažna želja za mirom i saradnjom među evropskim narodima i značajan podsticaj Sjedinjenih Američkih Država da se kroz integraciju Stari kontinent odupre pretnji Sovjetskog saveza i ostalih članica Varšavskog pakta. Iako su oba državnika prepoznala potrebu za evropskom saradnjom, Šumanov pristup ekonomskoj integraciji kroz nadnacionalne institucije pokazao se uspešnijim i dugotrajnijim, a Alberonijeve ideje doprinele su konceptualnim razmatranjima evropskog političko-bezbednosnog povezivanja. U oba slučaja radi se o političarima i misliocima evropskog formata koji su ostavili pečat u istoriji integracije Starog kontinenta. Konačno, u temelju ove komparativne analize leži spoznaja da, iako Alberoni i Šuman dele viziju trajnog mira kroz nadnacionalni poredak, njih razdvaja ključna politička dilema epohe – odnos prema ratu kao sredstvu stabilnosti – dok istovremeno paralelno ukazuju kako slične ideje mogu proizaći iz biografija radikalno različitih aktera: jednog kardinala u službi realpolitike i jednog laika čije je političko djelovanje nadahnuto načelima hrišćanske etike.

Bibliografija

- Alberoni, Giulio. 1913. „Cardinal Alberoni’s Scheme for Reducing the Turkish Empire to the Obedience of Christian Princes: And for a Partition of the Conquest Together with a Scheme of Perpetual Dyet for Establishing the Publick Tranquility”. *The American Journal of International Law* 7 (1): 83–107.
- Belić, Miljenko. 1992. „Nagodba među vukovima – ili poziv savjesti za opće dobro: Toma Akvinski o državi”. *Obnovljeni život: časopis za religioznu kulturu* 47 (1): 35–53.
- Berdani, Stefano. 1861. *Storia del Cardinale Giulio Alberoni*. Paicenza: Francesco Solari.
- Beširević, Violeta. 2013. „Ustav bez demosa: zašto Evropska unija (ipak) ima ustav”. *Pravni zapisi* 4 (1): 27–61.
- Cole, Darrell. 1999. “Thomas Aquinas on Virtuous Warfare”. *Journal of Religious Ethics* 27 (1): 57–80. <https://doi.org/10.1111/0384-9694.00005>.
- Čapek, Jan. 1981. „Jan Amos Komensky kao latinist”. *Latina et Graeca* 1 (17): 27–36.
- Dinan, Dezmon. 2010. *Menjanje Evrope – Istorija Evropske unije*. Beograd: Službeni glasnik.
- Eleftheriadis, Pavlos. 2003. “Cosmopolitan law”. *European Law Journal* 9 (2): 241–263. <https://doi.org/10.1111/1468-0386.00177>.
- Fitzgibbon, Russell H. 1942. “Alberoni and International Organization”. *Social Science* 17 (4): 375–382.
- Galtung, Johan. 1996. *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. London: SAGE Publications Ltd.
- Gold, Sharon Anderson. 2004. „Kosmopolitska prava – Kantov pristup večnom miru”. *Belgrade Philosophical Annual* 17: 148–156.
- Hiks, Sajmon. 2007. *Politički sistem Evropske unije*. Beograd: Službeni glasnik.
- Hurrell, Andrew. 1990. “Kant and the Kantian paradigm in international relations”. *Review of International Studies* 16 (3): 183–205.
- Kant, Immanuel. 1996. „Prema vječnom miru”. *Politička misao* 33 (1): 3–9.
- Knežević-Predić, Vesna and Janja Simentić. 2015. “Serbia and International Law at the Crossroads of Centuries: The Serbian Approach to International Law Until the Beginning of the First World War”. In: *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu*, edited by Vesna Knežević-Predić, 181–201. Belgrade: Faculty of Political Sciences, University of Belgrade.

- Krijtenburg, Margriet. 2015a. "Robert Schuman's Commitment to European Unification: The Inspiring Role of his Roman Catholic Faith". *Philosophia Reformata* 80 (1): 140–157.
- Krijtenburg, Margriet. 2015b. "Robert Schuman: Principal Architect of the European Union". *Market Culture and Ethics Research Papers* 1 (3): 1–31.
- Kühnhardt, Ludger. 2008. *European Union – The Second Founding: The Changing Rationale of European Integration*. Baden-Baden: Nomos.
- Lavenex, Sandra. 2016. "On the fringes of the European peace project: The neighbourhood policy's functionalist hubris and political myopia". *The British Journal of Politics and International Relations* 19 (1): 63–76. <https://doi.org/10.1177/1369148116685261>.
- Lee, Jae-Seung. 2004. "The French Road to European Community: From the ECSC to the EEC (1945–1957)". *Journal of International and Area Studies* 11 (2): 107–123.
- Lesaffer, Randall. 2025. "The 18th-century Antecedents of the Concert of Europe II: The Quadruple Alliance of 1718". *Oxford Public International Law*. <https://opil.ouplaw.com/page/quadruple-alliance>.
- Lovett, Albert W. 1996. "The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950–1952". *The Historical Journal* 39 (2): 425–455.
- Mastnak, Tomaž. 1998. "Abbe de Saint-Pierre: European Union and The Turk". *History of Political Thought* 19 (4): 570–598.
- Orlović, Slobodan. 2009. „Pravni položaj organa izvršne vlasti Republike Srbije i Evropske unije“. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1: 167–187.
- Palayret, Jean-Marie. 2022. "The Schuman Declaration of 9 May 1950". In: *Narrating Europe: Speeches on European Integration (1946–2020)*, edited by Michael Gehler, Maria Eleonora Guasconi and Francesco Pierini, 85–107. Baden-Baden: Nomos,
- Franjo. 2018. *Gaudete et Exsultate: O pozivu na svetost u savremenom svetu (br. 14 i 87)*. Vatikan: Tiskovni ured Svete Stolicе.
- Petrović, Miloš, Maja Kovačević i Ivana Radić Milosavljević. 2023. *Srbija i Evropska unija dve decenije nakon Solunskog samita*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Petrović, Nenad Ž. 2009. „Evropska zajednica naroda u idejama Adolfa Hitlera i nacionalsocijalističkoj praksi“. *Strani pravni život* 2: 345–357.
- Probst, Lotar. 2003. „Founding Myths in Europe and the Role of the Holocaust“. *New German Critique* 90: 45–58.

- Russell, W.M.S. 2004. "William Penn and the Peace of Europe". *Medicine, Conflict and Survival* 20 (1): 19–34.
- Sabine, George H. and Thomas L. Thorson. 1973. *A History of Political Theory, 4th edition*. Hinsdale, IL: Dryden Press.
- Schuman, Robert. 1948. "Speech at the United Nations General Assembly, 3rd Session". 28 September 1948. <https://www.schuman.info/UN4849.htm>.
- Schuman, Robert. 1949. "Speech at the United Nations General Assembly, 4th Session". 23 September 1949. <https://www.schuman.info/UN4849.htm>.
- Schuman, Robert. 1950. "Declaration and the Birth of Europe." 9 May 1950. <https://www.schuman.info/9May1950.htm>.
- Spinelli, Altiero, and Ernesto Rossi. 1942. "Towards a Free and United Europe. A draft Manifesto". Accessed 25 August 2025. <https://www.istitutospinelli.it/il-manifesto-di-ventotene-in-tutte-le-lingue-dellue/>.
- Sutherland, Peter D. 2010. "Europe: Values and Identity". *An Irish Quarterly Review* 99 (396): 415–426.
- Tepešić, Goran and Nemanja Džuverović. 2015. „Rat koji je trebalo da okonča sve ratove – mir u evropskoj nauci između 1918. i 1939. godine“. In: *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu*, edited by Vesna Knežević-Predić, 219–235. Belgrade: Faculty of Political Sciences, University of Belgrade.
- Vatican News. 2021. "Robert Schuman, father of European unity, on path to sainthood". 19 June 2021. <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2021-06/robert-schuman-father-of-european-unity-on-path-to-sainthood.html>.
- Vesnitch, Milenko R. 1913. "Cardinal Alberoni: An Italian Precursor of Pacifism and International Arbitration". *The American Journal of International Law* 7 (1): 51–82.
- Vukasović, Dejana. 2020. *Constructing a (EU)ropean identity: The Balkans and the Western Balkans as The Other*. Belgrade: Institute for Political Studies,.
- Webel, Charles, and David P. Barash. 2013. *Peace and conflict studies, 3rd ed*. London: SAGE Publications Ltd.
- Živojinović, R. Dragoljub. 1989. *Uspon Evrope (1450–1789)*. Novi Sad: Matica srpska.

Darko GAVRILOVIĆ

**RECONCILIATION AND COOPERATION IN EUROPE IN THE POLITICAL CONCEPTS
OF GIULIO ALBERONI AND ROBERT SCHUMAN**

Abstract: This paper offers a comparative analysis of the ideational pursuits of two thinkers—Giulio Alberoni and Robert Schuman—regarding pan-European political cooperation and reconciliation. The central research question is whether their ideas, despite differing approaches, were directed toward achieving the same goal — lasting peace in Europe. Using content analysis of Alberoni’s “Scheme” as well as two speeches Schuman gave at the United Nations and his 1950 Declaration, the paper explores Alberoni’s concept of European unification through military alliances and territorial redistribution, contrasted with Schuman’s economic integration model based on shared interests. Despite the considerable historical and contextual distance between the two political thinkers — which prevents drawing absolute parallels — this comparison is academically relevant in light of their views on overcoming conflict through European integration, political cooperation, and ideological ties such as the influence of religion on politics. The findings show that both models had a peace-building character, but that modern European integration was primarily achieved through economic mechanisms rather than military-political dominance. Furthermore, Christian influence is evident in both visions, though more explicit and dominant in Alberoni’s ideas — shaped by his era and framed within the notion of Europe as a Christian continent. The paper concludes that Schuman’s vision represents a realized model of European unity through institutionalized cooperation, while Alberoni’s academically underexplored plan remains a historical example of early geopolitical thought about a united Europe.

Keywords: European integration, reconciliation, Christianity, international relations, military alliances, international organization-building.